

# การเลี้ยงหอยบนในกระชัง

ชโนวาก ประจักษ์วงศ์ และ นิพนธ์ ศิริพันธ์  
ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดจังหวัดอุบลราชธานี

acts

The river snail (*Vivipara* spp) was culture in 20 village fish ponds in order to increase the available protein supply for consumption. This project is a component of the Green the Northeast Project of the Royal Thai Government.

The snails were raised in 40 nylon cages made of green nylon net mesh size 0.25 mm. with the dimensions 4 m long, 1.8 m wide and 0.8 m deep. The top and bottom of each cage was secured with nylon string tied to bamboo poles fixed in the pond bottom. The height of the cage was 20 cm above the water surface.

Two to three coconut palm leaves were placed in the cage as a substrate for the snails. Two kilogrammes of mature snails (3 cm in diameter) were stocked into each cage. The snails were not fed but survived on the natural productivity in each cage. Nine cages in 4 ponds were harvested after 3 months and the average yield per cage was found to be 21.4 kg.

The cost each cage is 200 Bath and has an estimated life of 3 years. This represents a possible return of investment of over a year period of the snail were marketed. The benefits of this culture system are discussed more fully in the paper.

หอยบนในกระชังเป็นจังหวัดที่มีภารมากเป็นอันดับ 3 ของภาคออกเฉียงเหนือ จากข้อมูลของสารเคมีสำรวจสุขสำราญพบว่าหอยบนในกระชังนี้มีเด็กขาดสารอาหารจำนวนมาก อาจเนื่องมาจากการเพิ่มน้ำทุกวัน และประกอบน้ำท่วมแหล่งน้ำลำห้วยได้โดยลง เพราะแหล่งน้ำลำห้วยแหล่งอาหารธรรมชาติเกิดเสื่อมทรุดลง การไม่รู้จักการอนุรักษ์น้ำ และการบุกรุกแหล่งน้ำ เพื่อทำนาหากินของรายภูริค่าน้ำลดน้อยถอยลงด้วย จึงแก่นอนอาหารประเภทโปรตีนมากจะได้จากสัตว์น้ำพวกปู และปลา เป็นต้น หอยบนเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายอย่างพันธุ์ได้รวดเร็วและเป็นรับประทานกันอยู่ทั่วไป โดย

เฉพาะในภาคอีสาน ดังนั้นจึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงหอย เพื่อเป็นการสร้างอาหารโปรตีนให้กับประชาชน อีกทั้งการลงทุนก็ต่ำ แต่สามารถเก็บผลผลิตได้ตลอดฤดูกาล คุณค่าทางอาหารของหอยบนประกอบด้วยโปรตีนสูงถึง 12% (ศักดิ์ชัย, ฐานี และปวีณา, 2531) จำนวนมากหอยบนที่นำมาปรุงอาหารจะได้มาจากการแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือชุมชนจากตามทุ่งนาซึ่งต้องเสียเวลาและแรงงาน การเลี้ยงหอยบนในกระชังเป็นวิธีที่ทำให้ประหยัดเวลา เพราะเก็บผลผลิตได้สะดวก อีกทั้งสามารถเลี้ยงได้เป็นจำนวนมากอีกด้วย

## ข้อดีของการเลี้ยงหอยบนในกระชัง

1. ลงทุนต่ำ
2. เลี้ยงง่ายไม่ต้องเอาใจใส่คุ้มครองมาก
3. เก็บผลผลิตได้สะดวกและสม่ำเสมอตลอดปี

## ชีวิทยานาจประการของหอยบน

หอยบนเป็นหอยฝาเดียวอาศัยอยู่ในน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป เช่น สาร คุคลอง บ่อ บึง และนาข้าวหอยบนมีอยู่ทั่วไปทุกภาคของประเทศไทย อยู่ในระดับน้ำลึก 10 เซ็นติเมตร ถึง 2 เมตร ในพื้นที่เป็นดินปนทรายหรือโคลนตม ชอบอาศัยอยู่ในน้ำนิ่งหรือน้ำที่ไหลไม่แรงนัก และชอบอยู่ในบริเวณที่ร่มเย็น หอยบนเริ่มให้ลูกได้เมื่ออายุประมาณ 60 วัน ซึ่งมีความกว้างเฉลี่ย 2.05 เซ็นติเมตร ความยาวเฉลี่ย 3.05 เซ็นติเมตร และน้ำหนักเฉลี่ย 3.58 กรัม หอยบนที่พบอยู่ในเมืองไทยมีอยู่ 5 ชนิด คือ *Vivipara bengalensis* Lamark, *V.doliaris* Gould, *V.hainensis*, *V.lecythioides* Ben และ *V.martensis* Fravenfled หอยบนมี 2 เพศในตัวเดียวกันและสามารถผสมในตัวเองได้เมื่ออายุ 60 วัน หอยบนออกลูกเป็นตัวครั้งละ

ประมาณ 40-50 ตัว ลูกหอยขมที่ออกมาใหม่ ๆ มีรูหุ่มอยู่ เมื่อหอยขมจะใช้หนวดแทงรูหุ่มแตกเพื่อให้ลูกหอยหลุดออกจากรูหุ่ม ลูกหอยขมสามารถเคลื่อนไหวได้ทันทีเมื่อออกจากตัวแม่ ระยะที่พับหอยชักชักอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-พฤษภาคมอาหารของหอยขมได้แก่ ตะไคร่น้ำโคลนตาม พืช嫩้า สัตว์น้ำเล็ก ๆ และซากเน่าเปื่อย (ศักดิ์ชัย, ฐานี และปวีณา, อ้างแล้ว)

### สถานที่เลี้ยงหอยขม

กระชังหอยขมทำด้วยไม้ในลอนโดยตัดเย็บเป็นรูปทรงเหมือนรูหุ่มที่ใช้การเวลานอน ขนาดกว้าง 1.8 เมตรยาว 4 เมตร ลึก 0.8 เมตร ขอบบนและล่างของกระชังมีเชือกร้อยเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและเหลือปลายเชือกไว้สำหรับผู้ก่อสร้างกับเสาหรือหลังไม้ ในน้ำ กระชังที่ใช้ทดลองเลี้ยงดังกล่าวได้มางานสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง จำนวน

40 กระชัง ตามโครงการนำพรจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประปาจังหวัดอุดรธานีได้นำร่องสำหรับเลี้ยงหอยขมดังกล่าวเฉพาะตามแหล่งน้ำในโครงการประมงหมุนเวียนให้รายได้คงคล่องต่อไป จำนวน 20 แห่ง ตามรายละเอียดดังนี้

### รายละเอียดการแยกจ่ายกระชังเลี้ยงหอยขมจังหวัดอุดรธานี

ชื่อแหล่งน้ำ	หมู่ที่	บ้าน	ที่ตั้ง	อ.แกอ	จำนวนกระชัง
1. ทำนบปลาบ้านโคนสำราญ	4	โนนสำราญ	นาดี	สุวรรณภูมิ	2 กระชัง
2. ทำนบปลาหนองสว่าง	6	หนองสว่าง	บ้านม่วง	บ้านคุ่ง	2 กระชัง
3. ทำนบปลาโคกศรีสว่าง	3	โคกศรีสว่าง	แสงสว่าง	หนองแสง	2 กระชัง
4. ทำนบปลาทามหนองชอน	4	โนนป่าวน	สุวรรณภูมิ	สุวรรณภูมิ	2 กระชัง
5. ทำนบปลาห้วยวงศุ่ง	8,10	ดอนป่า, คำพักหมาน	เชียงหวาน	เพ็ญ	2 กระชัง
6. ทำนบปลาหนองแวงชี	8	หนองแวงชี	หนองอ้อ	หนองวัวซอ	2 กระชัง
7. หนองปลาชีว	9	นาคำวัง	นาใหม่	บ้านคุ่ง	2 กระชัง
8. หนองนาคำวัง	7	นาคำวัง	นาใหม่	บ้านคุ่ง	2 กระชัง
9. หนองแขวง	4	หนองแขวง	ไชยวาน	ไชยวาน	2 กระชัง
10. ลำห้วยยาง	6	หนองโโก	หนองแก	ศรีบูรณ์เรือง	2 กระชัง
11. ห้วยกระ拓	1	กุดจิก	กุดจิก	หนองบัวลำภู	2 กระชัง
12. หนองเจริญสุข	13	เจริญสุข	คำบาง	บ้านผือ	2 กระชัง
13. หนองแวงเดด	3	หนองแวงเดด	น้ำพ่น	หนองวัวซอ	2 กระชัง
14. หนองผึ้ง	3	หนองผึ้ง	พันดอน	กุ่นกะปี	3 กระชัง
15. ร.ร.บ้านเงินถ่อน	4	เลิงถ่อน	หนองหญ้าไซ	วังสามหม่อ	2 กระชัง
16. หนองบ้านโนนทอง	3,4	โนนทอง	หนองกุงศรี	โนนสะอาด	2 กระชัง
17. ทำนบปลาห้วยบง	5	ด้วยสารรค	หนองเม็ก	หนองหาน	2 กระชัง
18. ทำนบปลาห้วยน้อย	5	พาสุข	หนองกุงแก้ว	ศรีบูรณ์เรือง	2 กระชัง
19. ฝายบ้าน	5	หาดสถาพร	หนองนางงาม	โนนสะอาด	2 กระชัง
20. ฟาร์มปลา อ.นาคกลาง		บ้านวังสำราญ	วังทอง	นาคกลาง	1 กระชัง

## การเลี้ยงหอยขมในกระชัง

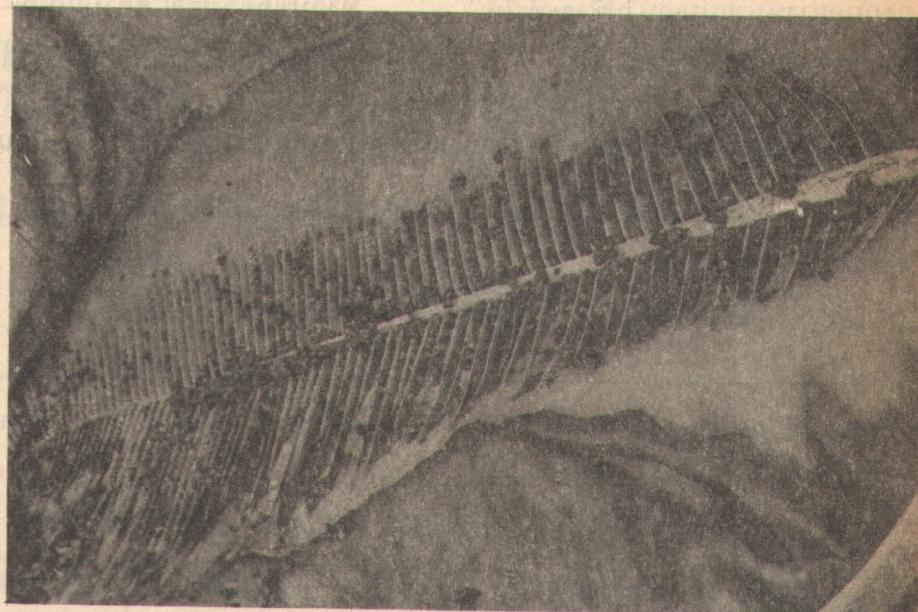
หากกระชังในแหล่งน้ำด้วยการเลี้ยงล่างและมุ่มนั่นของกระชังทั้งสี่ตัวนี้คิดกับเส่า 4 ดัน หรือเพิ่มกระชังลงความยาวของกระชังอีกข้างหนึ่งเป็น 6 ดัน ขอบบนของกระชังนีอะระดับน้ำ 20-30 เซ็นติเมตร ที่ 1) อย่าให้ก้นกระชังติดพื้นดินจะทำให้ก้นกระชังจนโคลนกระชังเรียบร้อยใส่ทางมะพร้าวนาดายา 1 เมตร ลงไป 2-3 ทางความอ่าให้ทางมะพร้าวทับกันแล้วจึงใส่หอยขมนาดใหญ่ลงไปในโถกรัมต่อกระชัง หลังจากใส่เสร็จในวันที่ 2 ยกทางมะพร้าวอะบันหอยขมเล็ก ๆ เกาะอยู่ทางมะพร้าว ทางมะพร้าวที่เชื่อมต่ออยู่กัน ฯ ใบจะเน่าเปื่อยผุพัง จึงเปลี่ยนทางมะพร้าวใหม่เดือนละครั้ง หอยขมที่เลี้ยงในกระชังจะกินตะไคร่น้ำและชาคนเน่าเปื่อยมากทางมะพร้าว ตลอดจนบริเวณด้านก้นกระชัง โดยมิต้องให้อาหารเดือยย่างได หลังจาก 2 เดือนจึงคัดเลือกเก็บตัวใหญ่ขึ้นมาเพื่อไม่ให้หอยขมอยู่อย่างมีเกินไป เพราะจะทำให้หอยขมคิบโตชา (ภาพที่ 2)

## เก็บผลผลิต

การเก็บผลผลิตจากหอยขมที่ในกระชังกระทำได้จ่ายมาก เพียงทางมะพร้าวขึ้นมาหรือยกของขึ้นก็จะพบหอยขมเกาะอยู่ตาม



ภาพที่ 1 ลักษณะการติดตั้งกระชังหอยขม



ภาพที่ 2 การกำจัดเศษหอยขมที่ทางมะพร้าว

ทางมะพร้าวหรือบริเวณด้านข้างกระชังซึ่งสามารถทำให้คัดเลือกเก็บหอยขมได้ตามขนาดและจำนวนที่ต้องการอย่างสะดวกสบาย (ภาพที่ 3)

ผลผลิตการเลี้ยงหอยขมในกระชัง ในระยะเวลาเดียว 3 เดือนโดยสุ่นจากแหล่งน้ำ 4 แห่ง จำนวน

9 กระชัง เนื่อง 21.4 กิโลกรัม/กระชัง ตามรายละเอียดในการทางท้ายนี้

## ข้อเสนอแนะและคำขอคุณ

เมื่อเลี้ยงหอยขมไปประมาณ 1.5 เดือน ควรทบทอยคัดเลือกเก็บตัวใหญ่ขึ้นมารับประทาน เพื่อไม่ให้หอยขม



### ภาพที่ 3 การเก็บผลผลิตหอยขมจากกระชัง

อยู่กันอย่างหนาแน่นเกินไปซึ่งจะทำให้หอยขมเจริญเติบโตช้า

ท้ายนี้ขออนุญาต สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ได้

รายละเอียดผลผลิตหอยขมที่เลี้ยงในกระชัง (ส่วนจากแหล่งน้ำ 4 แห่ง จำนวน 9 กระชัง ในระยะเวลาเดียว 3 เดือน)

ลำดับที่	ชื่อแหล่งน้ำ	หมู่ที่	บ้าน	สถานที่	กระชังที่	น้ำหนัก (กг.)
				ตำบล	อำเภอ	
1.	หนองผึ้ง	3	หนองผึ้ง	พันดอน	กุ่มกว้าปี	1 22.0
						1 26.5
						1 -23.4
2.	หนองแขวง	4	หนองแขวง	ไชยวาน	ไชยวาน	1 17.5
						1 19.5
3.	ฝายบ้าน	5	หาดสถาพร	ทุมนางงาม	โนนสะอด	1 21.5
						1 23.0
4.	ท่านบปลาโคกศรีสว่าง	3	โคกศรีสว่าง	แสงสว่าง	หนองแสง	1 20.0
						1 19.5

### เอกสารอ้างอิง

ศักดิ์ชัย ชูโชค ธนาี พุดดี และ ปวีณา กิจสวัสดิ์. 2531. การเลี้ยงหอยขมในกระชัง. เอกสารคำแนะนำภาควิชาเทคโนโลยีการประมงและเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ. หน้า 4-12.